

تجزیه و تحلیل کیفیت سکونت در مجتمع‌های مسکونی شهری از طریق مؤلفه‌های زمینه‌گرایی (نمونه موردی: شهر اردبیل)

ساحل شاهی زارع^۱، اسلام کرمی^{۲*}، مجتبی رفیعیان^۳

۱. دانشجوی دکتری، گروه معماری، واحد اردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل، ایران. s.shahizare@gmail.com
۲. استادیار، گروه معماری، واحد اردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل، ایران.
۳. دانشیار، گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران. دانشیار، گروه معماری، واحد اردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل، ایران. Rafiei_m@modares.ac.ir

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۸/۰۷/۱۵

تاریخ وصول مقاله: ۱۳۹۸/۰۱/۰۷

چکیده

اصول و معیارهای مربوط به کیفیت محیط و ارتباط این کیفیت با زمینه‌های فرهنگی، تاریخی و اجتماعی آن در طراحی مجتمع‌های مسکونی نادیده گرفته می‌شود و همین مسئله، سبب کاهش میزان رضایتمندی ساکنان از مجتمع‌ها شده است. لذا پژوهش حاضر با هدف بررسی و تحلیل ارتباط بین کیفیت مجتمع‌های مسکونی اردبیل و مؤلفه‌های زمینه‌گرایی به روش توصیفی-تحلیلی با استفاده از ابزار پرسشنامه به روش نمونه‌گیری تصادفی-خوشه‌ای انجام گرفته است. نتایج یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که ارتباط خطی بین مؤلفه‌های زمینه‌گرایی و کیفیت سکونت مجتمع‌ها برقرار است. از نظر تأثیرگذاری، مؤلفه کیفیت زمینه‌ای و مؤلفه شرایط بیرونی واحدها به ترتیب بیشترین تأثیر را بر کیفیت مجتمع‌های مسکونی و کیفیت واحدهای مسکونی اردبیل دارا است. از بین مؤلفه‌های زمینه‌گرایی نیز، زمینه طبیعی (به‌ویژه بعد احترام به طبیعت و محیط‌زیست) بیشترین اثرگذاری را بر کیفیت سکونت مجتمع‌های مسکونی اردبیل دارد. بنابراین برای ارتقاء کیفیت سکونت در مجتمع‌های مسکونی لازم است برنامه‌ریزان و طراحان معماری و شهری علاوه بر توجه به کیفیت زمینه‌ای مجتمع‌ها و نیز شرایط بیرونی واحدهای مسکونی، به زمینه طبیعی شامل احترام به طبیعت و حفاظت از محیط‌زیست توجه و تأکید بیشتری داشته باشند.

کلیدواژه

اردبیل، زمینه‌گرایی، کیفیت سکونت، مجتمع مسکونی، واحد مسکونی.

۱. سرآغاز

مجتمع‌های مسکونی کوتاه و بلندمرتبه در مقیاس‌های کوچک و بزرگ، از جمله اقدامات ایجاد مجتمع‌های مسکونی بوده‌اند. بی‌شک، کیفیت زندگی در مجموعه‌هایی عظیم، پرجمعیت و یکنواخت، نه تنها برای مردمان مشرق زمین (که به خانه‌هایی با حیاط‌های مرکزی، ایوان‌های وسیع و فضاهای پر نور عادت داشتند) بلکه برای ساکنین تمامی شهرهایی که برای نخستین بار در این مجموعه‌ها سکنی گزیدند، نیز همراه با احساس غربت بوده است، آنچه در برنامه‌ریزی و طراحی این مجموعه‌ها نیز کمتر به

پیشرفت‌های صنعتی، ازدیاد جمعیت، تولید شیوه‌های معماری نوین و مفهوم توسعه عمودی، نیروهایی هستند که سیر تحول مجتمع‌های مسکونی به اشکال امروزی را تحت تأثیر قرار می‌دهند. در ایران نیز، همگام با روند رشد شهرنشینی فزاینده، سیاست تولید مسکن انبوه در قالب مجتمع‌های مسکونی به‌عنوان یکی از راه‌های پاسخ به مسکن به سرعت گسترش یافته است. ایجاد کوی‌های مسکونی برای رفع نیاز مسکن نیازمندان، احداث

۱. مقاله حاضر برگرفته از رساله دکتری معماری خانم ساحل شاهی زارع با عنوان «واکوی مؤلفه‌های زمینه‌گرا مؤثر بر ارتقاء کیفیت سکونت در طراحی مجتمع‌های مسکونی شهری» (مطالعه موردی چند مجتمع مسکونی در اردبیل) با راهنمایی آقایان دکتر اسلام کرمی و دکتر مجتبی رفیعیان در دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل است.

به همین دلیل، میزان رضایتمندی ساکنان از مجتمع‌ها سیر نزولی دارد (ذبیحی و همکاران، ۱۳۹۰). این مسئله در حالی است که مسکن یکی از نیازهای اساسی انسان و دارای تأثیرات عمیقی بر سلامت، رفاه اجتماعی و بهره‌وری اقتصادی فرد است (Jiboye, 2010).

با توجه به فرضیه اصلی تحقیق، که احتمال می‌رود کاربست مؤلفه‌های زمینه‌گرایی بر کیفیت سکونت در طراحی مجتمع‌های مسکونی اردبیل مؤثر باشند، و نیز فرضیات فرعی تحقیق شامل: ۱. مؤلفه زمینه‌ای و شرایط بیرونی مجتمع‌ها به ترتیب بیشترین تأثیر را بر کیفیت مجتمع‌های مسکونی و کیفیت واحدهای مسکونی دارند. ۲. مؤلفه طبیعی بیشترین تأثیر را بر کیفیت سکونت در مجتمع‌های مسکونی اردبیل دارا هستند، تحقیق حاضر در پی پاسخ‌گویی به سؤال اصلی زیر است: آیا کاربست مؤلفه‌های زمینه‌گرایی بر کیفیت سکونت در مجتمع‌های مسکونی اردبیل مؤثرند؟ همچنین سؤالات فرعی زیر شامل: ۱. از نظر ساکنان کدام مؤلفه بیشترین تأثیر را بر کیفیت مجتمع‌ها و واحدهای مسکونی شهر اردبیل دارند؟ ۲. از نظر ساکنان کدام مؤلفه زمینه‌گرایی بیشترین تأثیر را بر کیفیت سکونت در مجتمع‌های مسکونی اردبیل دارند؟ هدف این پژوهش مبتنی بر تجزیه و تحلیل کیفیت سکونت در مجتمع‌های مسکونی از طریق مؤلفه‌های زمینه‌گرایی است. بر این اساس در بخش نخست مقاله، با مرور ادبیات موجود در این زمینه، ابعاد مختلف زمینه‌گرایی و کیفیت سکونت در مجتمع‌های مسکونی تبیین می‌شود. سپس در بخش روش پژوهش، ابزار و نحوه آزمون الگوی نظری در چند مجتمع مسکونی منتخب شهر اردبیل و روش تحلیل داده‌ها تشریح می‌شود و همچنین در ادامه، یافته‌ها تحلیل شده و بر اساس آن نتیجه پژوهش ارائه می‌شود.

۱.۱. سؤالات و فرضیات پژوهش

سؤال پژوهش: آیا کاربست مؤلفه‌های زمینه‌گرایی بر کیفیت سکونت در مجتمع‌های مسکونی اردبیل مؤثرند؟

آن توجه شده است، رعایت اصول و معیارهای مربوط به کیفیت محیط و ارتباط این کیفیت با زمینه‌های فرهنگی، تاریخی و اجتماعی آن از نظر شهروندان است. پیامدهای نامطلوب این بی‌توجهی، شکل‌گیری توده‌های حجیم بناهای سرد و بی‌روحی است که فاقد شرایط لازم برای ایجاد ارتباطی پایدار با ساکنان خود بوده است (بهرام پور و مدیری، ۱۳۹۴) و این موضوع می‌تواند ناشی از عدم وجود ارتباط مناسب بین ابنیه با زمینه آن‌ها بیان شود. همان‌طور که یکی از اهداف شکل‌دهنده بر کالبد شهری توجه به زمینه‌گرایی است. مراد از زمینه همان متن بستر و محیطی است که معماری در آن شکل می‌گیرد و هم محتوا و شکل را در برمی‌گیرد. زمینه‌گرایان معتقدند که اجزای شهر زیر پوشش نیروها یا ویژگی‌های درونی خود نیست بلکه به محیط و مجموعه پیرامون آن وابسته‌اند (نائینی و همکاران، ۱۳۹۳). «معماری زمینه‌گرا» خواستار حفظ وضع موجود نبوده و مشوق حفظ و مومیایی کردن شهرهای قدیمی نیز نیست. هرچند ممکن است در مواردی این امر مطلوب باشد (برولین، ۱۳۸۳). از حدود سال ۱۹۷۸، کارشناسان و منتقدان به‌طور گسترده‌ای از زمینه در معماری استفاده می‌کنند. معماری زمینه‌گرا در واقع، راهی برای طراحی ساختاری جدید، همگن و سازگار با محیط اطراف است (Aminzadeh, 2008). این زمینه می‌تواند در معماری بومی شامل سنت‌ها، عقاید، فرهنگ و مذهب یا مسائل تاریخی و اجتماعی باشد. در واقع، هدف معماری زمینه‌گرا استفاده از روش‌ها برای ایجاد ارتباط بصری سازگارتر در میان سازه‌ها است (Mahlbani, 2010). به‌ویژه در بررسی روند ایجاد مجتمع‌های مسکونی در ایران مشاهده می‌شود که از توجه به اصول و معیارهای شهرسازی در برنامه‌ریزی و طراحی غالب مجتمع‌های مسکونی کاسته شده و این‌گونه مساکن از ایجاد «محیط مطلوب» مسکونی و از «زمینه» فاصله گرفته‌اند. علاوه بر آن، در طراحی مجتمع‌ها، ساکنان نادیده گرفته می‌شوند و طراحی ساختار این مجتمع‌ها با نوع و چگونگی به‌کارگیری فضا توسط ساکنان هماهنگی ندارد و

کالبدی بستر بنا، رجوع به ابعاد فرهنگی زمینه‌ای آن نیز ضروری است. راپاپورت تأکید می‌کند که شکل، در زمینه‌ای فرهنگی معنا می‌یابد و بر این اساس، نوعی کنش متقابل میان انسان و محیط را پیشنهاد می‌دهد که در طراحی معماری زمینه‌گرا، و به‌ویژه در ساخت مسکن، باید به آن توجه شود. هدف از معماری زمینه‌گرا، برقراری تعامل بین محیط و انسان است و فرهنگ، برآیند این تعامل است (شریفیان و جهانیان، ۱۳۹۲).

- تحقیق دیگر توسط قنبری و یگانه با عنوان «اصول طراحی بناهای فرهنگی با رویکرد زمینه‌گرایی در معماری معاصر ایران» به روش توصیفی تحلیلی انجام شده و به این نتیجه رسیده‌اند که سه رویکرد اصلی تقابل، تبعیت و راهکار میانه در برخورد با زمینه است که الگوی راهکار میانه بیشترین و شاخص‌ترین آثار را پدیدار کرده است. به همین دلیل پیشنهاد می‌شود طراحان ضمن اهمیت دادن به زمینه و استفاده از خلاقیت و توانایی معمارانه خود سعی در ارتقای کیفیت بصری زمینه داشته باشند (قنبری و یگانه، ۱۳۹۶).

- بهمنی و همکاران (۱۳۹۵) در تحقیقی با عنوان «بررسی شناخت عوامل زمینه‌گرا در کالبد خانه‌ها و بافت کهن سنندج با نگاهی به ویژگی‌های عمارت و کیل الملک» نشان داد که با توجه به معماری بومی خانه‌های سنندج می‌توان با مؤلف زمینه‌گرایی به بازتولید و احیای اصول و معیارهای خانه‌های آن دست یافت، همچنین در دوره معاصر ارائه معماری در بافت قدیم مبتنی بر ارزش‌های مناطقی از شهر سنندج امکان‌پذیر است. یافته‌های این پژوهش حاکی از وجود عوامل زمینه‌گرا در زمینه طبقات، پلان، جهت باد، جهت و فرم پلان، نورگیرها و غیره در کالبد خانه‌های سنندج است.

- نتایج تحقیق عباس‌زاده و همکاران با عنوان «بررسی تأثیر عوامل کیفیت محیطی بر رضایتمندی ساکنان در مجتمع‌های مسکونی در مشهد» نشان داد که مجموعه عوامل کیفیت محیطی یعنی عوامل عملکردی، تجربی-

سؤالات فرعی پژوهش: ۱. از نظر ساکنان کدام مؤلفه‌ها بیشترین تأثیر را بر کیفیت مجتمع‌ها و واحدهای مسکونی شهر اردبیل دارند؟ ۲. از نظر ساکنان کدام مؤلفه زمینه‌گرایی بیشترین تأثیر را بر کیفیت سکونت در مجتمع‌های مسکونی اردبیل دارند؟

فرضیه اصلی پژوهش: مؤلفه‌های زمینه‌گرایی بر کیفیت سکونت در طراحی مجتمع‌های مسکونی اردبیل مؤثر هستند

فرضیه فرعی پژوهش: ۱. مؤلفه زمینه‌ای و شرایط بیرونی مجتمع‌ها به ترتیب بیشترین تأثیر را بر کیفیت مجتمع‌های مسکونی و کیفیت واحدهای مسکونی دارند؛ ۲. مؤلفه طبیعی بیشترین تأثیر را بر کیفیت سکونت در مجتمع‌های مسکونی اردبیل دارا هستند.

۲.۱. مروری بر پیشینه تحقیق

در زیر برخی مطالعات نویسندگان و محققان به‌همراه عنوان، روش تحقیق و نتیجه‌گیری ارائه می‌شود:

- ماجدی و همکاران (۱۳۸۹) در تحقیق خود با عنوان «شهر نشان‌دار به مثابه شهر زمینه‌گرا» به شناخت فرایندهای انسجام ساختارهای جدید در شهر و رفع تقابل ویژگی‌های شهرها در گذشته با شهرهای توسعه‌یافته جدید پرداخته است. از این رو دست‌یابی به روشی برای بررسی و اخذ نشانه‌ها و طبقه‌بندی آن‌ها در یک نظام نشانه‌ای که از فرهنگ، باورها و تاریخ، ارزش‌های حاکم بر جامعه و دیگر موضوع‌های مرتبط نشئت می‌گیرد، با تأکید بر زمینه‌گرایی نشانه‌های شهری به مثابه رهیافت اصلی، مورد نظر است.

- تحقیقی با عنوان «بررسی ضرورت توجه به مؤلفه فرهنگی در طراحی معماری زمینه‌گرا بر مبنای رویکرد انسان‌شناسی آموس راپاپورت» با هدف بررسی نقش مؤلفه فرهنگی در شکل‌گیری معماری زمینه‌گرا بر مبنای رویکرد انسان‌شناختی آموس راپاپورت، به صورت کیفی و با روش توصیفی-تحلیلی انجام گرفته است. نتایج پژوهش بیان می‌دارد که در طراحی زمینه‌گرا، علاوه بر توجه به ابعاد

در مقاله‌ای دیگر که در کشور مالدیو انجام شده است به سنجش میزان رضایت سکونتی در مسکن عمومی شهر هول هوماله پرداخته شده است. در این مقاله چهار عامل اصلی در رضایتمندی شهروندان از وضعیت سکونت تبیین شده است. این عوامل شامل عوامل کالبدی، خدمات‌رسانی و سرویس‌دهی، امکانات عمومی در داخل مجموعه سایت مسکن عمومی شهر و نزدیکی آن و محیط اجتماعی هستند (Azim, 2012&Mohit).

- نتایج مطالعه انجام شده به روش توصیفی - تحلیلی با عنوان «زمینه‌گرایی: یک استراتژی برای معماری پایدار» نشان می‌دهد که معماری پایدار، ترکیبی چندگانه است که می‌تواند در فرایندی کامل با حداکثر سازگاری با زمینه ظاهر شود (Shahbazi, 2016).

- در تحقیق دولتی (۲۰۱۷) با عنوان «برنامه‌هایی برای معماری مبتنی بر محتوا و زمینه در طراحی مجتمع‌های مسکونی و مجتمع‌های گردشگری؛ مورد پژوهی: غار علی‌صدر همدان» که به روش توصیفی - تطبیقی و مطالعات اسنادی انجام شده است، نتایج پژوهش نشان می‌دهد که هر مجتمع (مسکونی و گردشگری) نیازهای خاص خود را دارد که باید در ابتدای برنامه‌ریزی کاملاً بررسی و پس از این بررسی‌ها، نیازها و الزامات و جزئیات طراحی مشخص شود.

- عابدی و ایروانی (۲۰۱۵) در تحقیقی با عنوان «تجزیه و تحلیل معماری زمینه‌گرا و تأثیر آن بر ساختار مجتمع‌های مسکونی؛ مورد پژوهی: محله در دشت شهر اصفهان» با هدف تعیین ویژگی‌های معماری زمینه‌گرا و نیز شناخت و تحلیل ویژگی‌های مجتمع‌های مسکونی محله سردشت اصفهان و انطباق آن با معماری معاصر، به روش توصیفی - تحلیلی و مطالعات اسنادی، نشان می‌دهند که مؤلفه‌های معماری زمینه‌گرا یکی از عناصر اصلی و مورد توجه معماران عصر حاضر در بافت‌های سنتی و به‌ویژه محدوده مورد مطالعه است.

بحث زمینه یا زمینه‌گرایی از مباحثی است که امروزه در

زیباشناختی و زیست‌محیطی بر میزان رضایتمندی سکونتی تأثیرگذار هستند. عامل عملکردی با زیرعامل‌های شخصی، اجتماعی و فرهنگی از عامل رضایتمندی دارای رابطه معنادار است؛ اما با زیرعامل محیطی رابطه معناداری ندارد (عباس زاده و همکاران، ۱۳۹۵).

- تحقیق جعفری مهرآبادی و همکاران با عنوان «سنجش کیفیت محیط سکونتی محلات شهری (مطالعه موردی: محلات خرمشهر و ضیابری شهر رشت)» نشان دادند که در محله بلوار خرمشهر، به ترتیب ویژگی‌های فیزیکی محیط، ویژگی‌های اجتماعی محیط، خدمات عمومی، کیفیت واحد مسکونی و دسترسی، و در محله ضیابری، به ترتیب ویژگی‌های اجتماعی محیط، ویژگی‌های فیزیکی محیط، دسترسی، کیفیت واحد مسکونی و خدمات عمومی از نظر شهروندان حائز اهمیت هستند. همین‌طور نتایج نشان داد که میان رضایت از واحد مسکونی با رضایت از محیط سکونتی در محله بلوار خرمشهر، رابطه مثبت با شدت متوسط و در محله ضیابری، رابطه مثبت با شدت نسبتاً قوی وجود دارد (جعفری مهرآبادی و همکاران، ۱۳۹۶).

- تحقیق دیگر توسط جیبوی با عنوان «ارزیابی الگوهای کیفیت سکونت در نیجریه؛ مورد پژوهی: شهر اوسوجیبو» به روش توصیفی - تحلیلی انجام شده است و نتایج آن نشان می‌دهد که الگوهای کیفیت سکونتی در مناطق مختلف متفاوت است. بنابراین باید سیاست‌ها و استراتژی‌های مناسب برای بهبود کیفیت سکونتی در مناطق مختلف اتخاذ شود (Jiboye, 2009).

- Çizgen (۲۰۱۲) در تحقیقی با عنوان «بازمروری بر نقش زمینه و محتوا در معماری و طراحی» که به روش توصیفی - تطبیقی و مطالعات اسنادی انجام شده است نشان داد، معماری زمینه‌گرا بر توجه به ارتباط با محیط اطراف تأکید دارد. بنابراین باید محیطی که شیء طراحی در آن قرار دارد، مانند زمین، شهر، منطقه و... به‌عنوان یک ابزار طراحی مدنظر قرار گیرد.

زمینه‌گرایی در دوران معاصر ارتباط تنگاتنگی با توسعه پایدار دارد. معماری زمینه‌گرا به بافت زمینه، فضا و ارتباط میان این دو توجه دارد. در نتیجه، می‌توان گفت که ساختمان بخش کوچکی از طبیعت اطراف است. در این نوع معماری، هر ساختمان بر اساس شرایط فرهنگی، اجتماعی، تاریخی، فیزیکی و محیطی و شرایط خاص آن سایت طراحی و اجرا می‌شود. در نتیجه زمینه‌گرایی روشی از معماری است که با هدف رعایت میراث معماری و تفسیر آن در قالب چارچوب شهری به کار گرفته می‌شود (Schultz, 2015). ساختمان‌هایی که محیط اطراف و در حالت کلی زمینه را نادیده می‌گیرند و منحصراً از منابع طبیعی استفاده می‌کنند تا شرایط راحتی را برای خود فراهم نمایند به محیط‌زیست و ناحیه خود آسیب جدی وارد می‌نمایند و تأثیر بسیار جدی بر کل اکوسیستم خواهند داشت. ارتباط ساختمان با سایت، جامعه و اطراف آن باعث می‌شود که این ساختمان با بستر آن ارتباط برقرار نماید تا با استفاده از تعامل موفق، بهره‌وری انرژی در ساختمان را افزایش دهد (Shahbazi, 2016).

در حقیقت زمینه‌گرایی دیدگاهی است که به ویژگی‌های خاص یک مکان و به کارگیری آن‌ها در طراحی معاصر، توجه دارد. از این رو، در عین حال که به گونه‌ای ضمنی به تمایز مکانی نظر دارد، به صراحت، تداوم ارزش‌های کالبدی مکان با زمینه موجود را خواستار است. باین حال، ایجاد ارزش‌های جدید (تحول) را نفی نمی‌کند، از سوی دیگر، از آنجا که به ارتباط میان شکل - زمینه یا توده - فضا نظر داشته و کل حاصل از این را ارزشمند می‌داند، به طور ضمنی به اصل وحدت/کثرت نیز اشاره دارد. رویکرد اصلی زمینه‌گرایی، درک ارزش‌های زمینه و تداوم آن‌ها در آینده است (Altman et al., 2007). از نظر محققان زمینه‌گرایی در مکانی تجلی می‌یابد که ویژگی‌های فضایی و تاریخی آن حفظ شده و ارتباط میان عناصر ساختمان انعکاس یابد (Stern, 1983). نویسندگان مختلفی از جمله Collins (۱۹۶۵) و Macleod (۱۹۷۱) بیان کردند که زمینه‌گرایی سابقه تاریخی طولانی دارد و به طور کلی

جهان به شدت مورد توجه قرار دارد. عدم ارتباط بین طرح‌های اجرا شده با زمینه‌های محیطی به ویژه در ایران به بروز مسائلی همچون اغتشاش و ناهماهنگی، بحران هویت و عدم مطلوبیت و نارضایتی از سکونت در مجتمع‌های مسکونی انجامیده است. از این رو یکی از راه حل‌ها، اتخاذ رویکرد طراحی زمینه‌گرا است. درباره واکاوی مؤلفه‌های زمینه‌گرایی مؤثر بر ارتقاء کیفیت سکونت مجتمع‌های مسکونی، تحقیقی صورت نگرفته است؛ بنابراین تکراری نبودن موضوع و برخورداری از نگاهی نو به مسئله مسکن ضرورت بررسی حاضر را موجه می‌سازد. انجام پژوهش حاضر می‌تواند به سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی برای طراحی معماری عمیق و کارآمد مجتمع‌های مسکونی، متناسب با نیازهای ساکنان کمک کند.

۳.۱. مبانی نظری تحقیق

۳.۱.۱. زمینه‌گرایی در معماری

زمینه‌گرایی نخستین بار توسط توماس شوماخر (۱۹۷۱) در مقاله «زمینه‌گرایی: آرمان‌های شهری و دگرذیسی» استفاده شد. شوماخر این اصطلاح را درباره نظریات رو کوتر در مقاله شهر چهل تکه به کار برد (نسبیت، ۱۳۸۶). طراحی ساختمانی سازگار با زمینه آن در هر دوره‌ای نیازمند خلاقیت، استادی و استفاده خردمندانه از مهارت طرح بوده است. این امر هرگز بر تقلید صرف متکی نبوده است (برولین، ۱۳۸۶).

در دائره‌المعارف معماری قرن بیستم، مفهوم زمینه‌گرایی به عنوان مفهومی ایدئال در مقیاس شهرستان و در برنامه‌ریزی شهر مدرن پس از جنگ جهانی دوم توصیف شده است. همچنین بافت‌های تاریخی و مراکز سنتی شهرها در اثر بی توجهی معماران به زمینه، نقش خود را به عنوان نقاط فرهنگی از دست داده‌اند. به همین دلیل زمینه موجود به عنوان روش برنامه‌ریزی معماری به میراث موجود در زمینه احترام می‌گذارد و آن را در چارچوب شهری تفسیر می‌کند. مفهوم زمینه‌گرایی از پارادایم مهم تفکر شهری و معماری است که از دهه ۱۹۶۰ مورد توجه معماران قرار گرفت (Shirazi, 2009).

دلیل ارتباط عمیق‌تر با نیازهای واقعی مردم یک منطقه، به‌خوبی قادر است در تأمین خواسته‌های یک معماری زمینه‌گرا موفق عمل کند (گنجی و دیگران، ۱۳۹۴). در شکل (۱) اهداف معماری زمینه‌گرا ارائه می‌شود.

زمینه‌گرایی در معماری به این معنا است که، معماری بر تمامیت محیط اطراف آن تأثیر می‌گذارد و با فرهنگ، تاریخ و سنت در ارتباط است (Liu, 2008). زمینه‌گراها همچنین بر تمایزهای میان قسمت‌های مختلف یک منطقه شهری تأکید دارند (Hubbard, 1996). بنابراین می‌توان گفت که طرح با رویکرد زمینه‌گرا نباید به‌طور کامل تاریخ‌گرا یا فرهنگ‌گرا یا به‌طور کامل بومی باشد. مفهوم‌گرایی، برخلاف چشم‌انداز محافظه‌کار، یک نوآوری کامل است و در یک نگاه شامل تنوعی از زمینه‌گرایی بوده و از سنت‌گرایی تاریخی پیشین و ارجاعات نمادین مدرن و حتی تقلید از زمینه به دور است (Uraz, et al., 2010). باید زمینه را نه عاملی ایستا در زمان، بلکه بایستی عاملی پویا و متغیر و سیال در نظر گرفت. بدین منظور نمی‌توان مبنای معماری را که متن نام دارد، در زمینه‌ای متغیر و سیال و در حال تحرک، به‌صورت ایستا طراحی کرد (ایمانی، ۱۳۹۴).

امروزه، بحث معماری را تحت‌الشعاع قرار داده‌است. استدلال غالب این است که:

۱- برای اینکه یک خیابان شهری از کیفیت بالایی برخوردار شود، پیوند بصری ساختمان‌ها با یکدیگر و با محیط اطرافشان، بسیار مهم است (Cullen, 1961).

۲- ساختمان‌های جدید نیاز به تکرار دقیق الگوی ساختمان‌های مجاور ندارند، بلکه باید ساختار آن‌ها ارتباط و همکاری با یکدیگر داشته باشند (Venturi, 1972 ; Venturi et al., 1966). خلق آگاهانه و اندیشمندانه فضا برای زندگی فرد و جامعه از اهداف اصلی معماری و شهرسازی زمینه‌گرا است. در جدول (۱) انواع دیدگاه‌های نظریه‌پردازان در رابطه با زمینه‌گرایی بیان شده است.

یکی از اهداف اساسی توجه به زمینه و به عبارتی زمینه‌گرایی، مشارکت مردم در فرایند طراحی است، به‌نحوی که در مراحل مختلف می‌توان افرادی خارج از محدوده طراحان را به روند طراحی دعوت کرد و از ارزیابی افراد در دستیابی به فرم نهایی بهره جست. این تعامل نه تنها در نتیجه نهایی طراحی مؤثر است، بلکه به

جدول ۱. دیدگاه‌های زمینه‌گرایی

دیدگاه	نظریه پردازان
برخی ویژگی‌های مشترک برای تعدادی از اشیاء	چارلز ویلارد مور ^۱
ارتباط ساختمان‌ها	لکوربوزیه ^۲
ارتباط ساختمان‌ها به‌عنوان بخشی از جامع فضایی	لوئی کان ^۳
ارتباط ساختمان با محیط	کاپن ^۴
توجه به تمام اجزای زمینه و وحدت در عین عدم برتری	آنتونیادس ^۵
حفظ عناصر معماری سنتی، ارتباط میان ساختارهای تازه و محیط اطراف آن‌ها، حفظ هویت فرهنگی ساکنان	ارسکینه ^۶
رعایت اصول زمینه‌گرایی و لزوماً وحدت با زمینه در معماری ساختمان	کلاف ویلیامز الین ^۷
توجه به ارتباط معماری با زمینه	توماس و گارنهام ^۸
لزوم توجه به معماری زمینه‌گرا در مقیاس گسترده	پابلو بوتنو ^۹
قرار دادن آگاهانه یک ساختمان در جامعه موجود	وتزل ^{۱۰}

منبع: نگارندگان

شکل ۱. اهداف معماری زمینه گرا

منبع: (Shahbazi, 2016)

ادراکات و رضایت شهروندان از زندگی شهری و محیط سکونتی آنان؛ یا با استفاده از شاخص های عینی حاصل از داده های ثانویه، اندازه گیری می شود؛ تا سنجشی سیستماتیک در خصوص میزان رضایت مندی و بهره مندی شهروندان از ویژگی های محیطی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و کالبدی محیط سکونت به دست آید (براتی و کاکاوند، ۱۳۹۲). امروزه با توسعه جوامع انسانی و تغییر شیوه زندگی سکونت مردم، توجه طراحان و برنامه ریزان به کیفیت فضاها و محیط ساخته شده به منظور تأمین رضایت ساکنان افزایش یافته است. در نظر گرفتن دیدگاهها و انتظارات ساکنان در طراحی و خلق فضا و ... حس تعلق به محیط را در آنها افزایش داده است و در رضایت مندی ساکنان مجتمع های مسکونی مؤثر است (Campbell et al., 1976). همچنین در مطالعه دیگری در زمینه ساختمان های مسکونی، در میان ۴۹ مقاله، شرایط کیفیت محیط داخلی در مسکن اجتماعی بررسی و بر غلظت آلاینده های هوا و آسایش حرارتی همراه با آثار آن بر سلامتی تمرکز شد. این مطالعه نشان داد که ساکنین می توانند در معرض سطوح بالای آلاینده ها و آسایش حرارتی کم قرار گیرند، که این مشکل مکرر در این نوع مسکنها است (Diaz Lozano, 2018). عامل کلیدی برای دستیابی به محیط های سالم در ساختمان های مسکونی، ارائه کیفیت محیط داخلی با توجه به پذیرش اشخاص آن بر اساس

تولایی (۱۳۸۰)، زمینه گرایی را هماهنگی با زمینه فیزیکی، تاریخی و اجتماعی - فرهنگی تعریف می کند که در آن طراح زمینه گرا باید بتواند ویژگی های یک مکان را کشف کند و آن را بخشی از فرایند طراحی بداند. علاوه بر این سه مؤلفه، زمینه طبیعی هم در تکمیل جنبه های مختلف زمینه گرایی در نظر گرفته می شود که پژوهش حاضر از این رویکرد تولایی استفاده کرده است. جامعه مدرن ایرانی به منظور ارائه محیط مطلوب در معماری و نیز در مقیاس بزرگ تر از معماری باید روح زمان، ویژگی های جغرافیایی، اقلیمی، کالبدی، بصری و اجتماعی محیط، و همچنین آموزش مناسب معماران و کارفرمایان را در نظر بگیرد (Faraji Asl, 2014). توانایی معماری زمینه گرا برای پاسخگویی به نیازهای انسانی در ابعاد مختلف می تواند یکی از شاخص های مهم در مطالعه معماری زمینه گرا باشد (Darbandi et al., 2014).

۱.۳.۲. کیفیت محیط و رضایت مندی در مجتمع مسکونی

کیفیت محیط یک مفهوم چندبعدی است که با مفاهیمی همچون: کیفیت زندگی، کیفیت مکان، ادراک و رضایت شهروندی و قابلیت زندگی اشتراکاتی دارد؛ به طوری که در بیشتر موارد به عنوان معانی مشابه در نظر گرفته می شود (Van Kamp, 2003). کیفیت محیط سکونت شهری معمولاً از طریق شاخص های ذهنی حاصل از پیمایش و ارزیابی

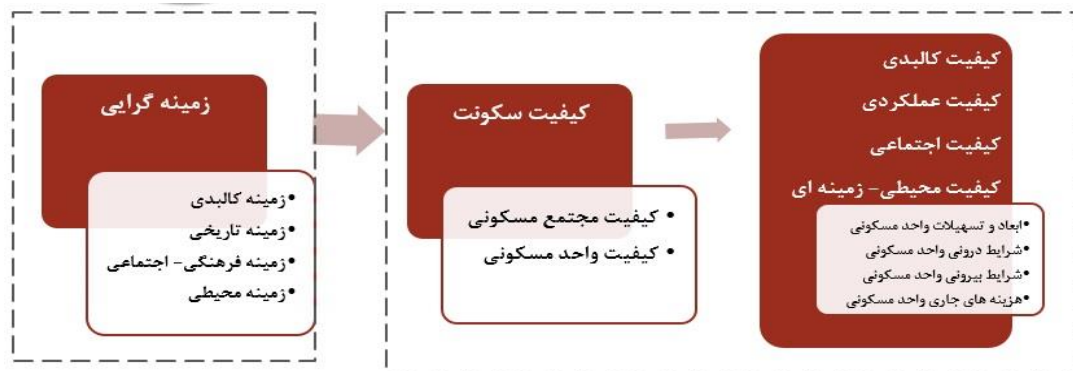

تسهیلات). Stokols عبارت جدید «نقشه زمینه‌ای» را اضافه کرد تا اعتبار محتوای شاخص را با ایجاد آیتم‌های جدید و اصلاح آیتم‌های قبلی به منظور حل نقص‌های متدولوژی نسخه‌های قبلی افزایش دهد (Stokols, 1992). پژوهش‌های تجربی جدیدتر همچون پژوهش‌های Bonaiuto (۲۰۰۶) و Aiello (۲۰۱۰) بعد چهارم دیگری شامل متغیرهای زمینه‌ای همچون نحوه زندگی، جمعیت و نگهداری را به الگوی کانتر اضافه کردند که در تحقیق حاضر نیز مدل به کاررفته مربوط به کیفیت محیط، مدل بنیتو و همکاران (۲۰۰۳) است که از چهار بعد اصلی تشکیل شده است: جنبه‌های کالبدی (معماری و برنامه‌ریزی شهری)، جنبه‌های روابط اجتماعی، جنبه‌های عملکردی، جنبه‌های زمینه‌ای. هر چه کالبد و عرصه زندگی انسانی با عوامل پیرامون خود سازگارتر باشد و مطلوبیت را به لحاظ فیزیکی و بصری دارا باشد و به عبارت با زمینه خود سازگارتر باشد، انسان در آن زمینه با شناخت قابلیت‌های محیطی از مکانی با کیفیت سکونت بالا برخوردار خواهد بود؛ مبانی پایداری مجتمع‌های مسکونی معاصر نیز بر اساس آرامش، آسایش، دسترسی‌های مطلوب و احترام به معماری زمینه است، می‌توان این پارادایم‌ها را برای طراحی مسکن متفاوت نیز به کاربرد (یعقوبلو و البرزی، ۲۰۱۵). در شکل (۲) مدل مفهومی تحقیق ارائه می‌شود.

سطح پارامترهای فیزیکی است که به کیفیت محیط داخلی کمک می‌کند.

سنجش رضایتمندی سکونتی به‌عنوان یکی از شاخص‌های کیفیت محیط سکونتی از جمله مباحث اصلی و مورد توجه پژوهشگران در مطالعات شهری است (Cao, Lin and Li, 2017; 2016). ادبیات دربار رضایتمندی مسکونی در مطالعات اروپایی و آمریکایی در جهت‌های مختلف توسعه یافته است، که قبلاً بیشتر بر تفاوت‌های وضعیت اجاره و مالکیت متمرکز شده بود، اما بعدها درباره جنسیت، قومیت و اختلاف سن (Pelın Sarioglu-Erdogdu, 2015). ادبیات رضایتمندی بر مبنای سن بیشتر بر سالمندان متمرکز شده است، که به‌ویژه در معرض تغییرات از جنبه‌های جسمی، عملکردی و اجتماعی محیط زندگی خود قرار دارند و بیشتر به دلیل بازنشستگی و تحرک کمتر وابسته هستند (Zhang, 2017 & Zhang). از سوی دیگر، ساکنان جوان‌تر - به‌طور کلی با تحرک بیشتر، کمتر به محل اقامتشان وابسته هستند (Ning & Chen, 2016). بنابراین اغلب مطالعات درباره رضایتمندی مسکونی بیشتر بر پیش‌بینی‌کننده‌های «استاتیک» متمرکز می‌کند (Krūmiņš et al., 2018).

ادبیات کیفیت محیطی، سه جنبه اصلی ارزیابی محیط را آشکار می‌کند (Canter, 1983; Amerigo, 2002): فضایی (نمودهای معماری و برنامه‌ریزی شهری)، انسانی (نمودهای روابط اجتماعی) و عملکردی (خدمات و

شکل ۲. مدل مفهومی تحقیق

منبع: نگارندگان

خیلی زیاد) انجام می شود. از آنجایی که تحقیق به بررسی و توصیف روابط بین متغیرها یعنی زمینه گرایی و کیفیت سکونت (کیفیت مجتمع ها و واحدهای مسکونی) می پردازد، و نیز ویژگی های عمومی و فردی پاسخ گویان و میانگین متغیرهای اصلی تحقیق را توصیف می نماید، و در ادامه با استفاده از تحلیل هایی همچون تحلیل همبستگی، تحلیل رگرسیون و تحلیل مسیر، میزان روابط و تأثیرگذاری متغیرهای مستقل بر وابسته (مؤلفه ها و ابعاد زمینه گرایی بر کیفیت سکونت و نیز تأثیر عوامل فردی بر متغیرها) را تحلیل و بررسی می کند، لذا روش تحقیق توصیفی-تحلیلی برای پژوهش حاضر انتخاب شد.

جدول ۲. نمونه گیری و نحوه انتخاب مجتمع ها به همراه ویژگی های زمینه و تعداد جمعیت مجتمع ها

نام مجتمع مسکونی	زمینه مجتمع مسکونی	تعداد جمعیت	تعداد واحدها	جمعیت شرکت کننده
مجتمع نگین سرستون (شهرک نیایش)	کالبدی-تاریخی	۹۰۰ نفر جمعیت ساکن (۲۵۰ واحد ساکن)	۳۱۲ واحد (۴ بلوک دو خوابه و ۹ بلوک تک خوابه)	۳۰
مجتمع آبروان	فرهنگی	۳۲۴ نفر جمعیت ساکن (۹۰ واحد ساکن)	۹۶ واحدی (سه بلوک چهار طبقه و چهار بلوک سه طبقه)	۳۰
مجتمع منصوریه	تاریخی-فرهنگی	۱۳۵ نفر جمعیت ساکن (منصوریه (۱) ۲۰ واحد ساکن و منصوریه (۲) ۱۸ واحد ساکن)	۳۸ واحد ساکن (دو بلوک سه طبقه و دو بلوک چهار طبقه)	۳۰
مجتمع مهتاب	طبیعی	۳۵۶ نفر جمعیت ساکن (۹۹ واحد ساکن)	۱۶۵ واحد	۳۰
مجتمع بهساز سبلان	تاریخی-فرهنگی	۹۴ نفر جمعیت ساکن (۲۶ واحد ساکن)	۳۶ واحد	۳۰
مجتمع نسترن	کالبدی-فرهنگی-محیطی	۷۸۵ نفر جمعیت ساکن (۲۱۸ واحد ساکن)	۳۱۱ واحد (۲۵ بلوک)	۳۰
مجتمع وصال (شهرک رسالت)	طبیعی-فرهنگی	۱۷۰۰ نفر جمعیت	۴۹۲ واحد	۳۰
مجتمع آسمان (شهرک کوثر)	تاریخی-طبیعی	۸۴۶ نفر جمعیت	۴۲۰ واحد (۲۳۵ واحد ساکن)	۳۰

منبع: نگارندگان

شهر اردبیل در شمال غربی ایران به صورت نواری از شمال غربی به جنوب شرقی کشیده شده است (ظهوری قره

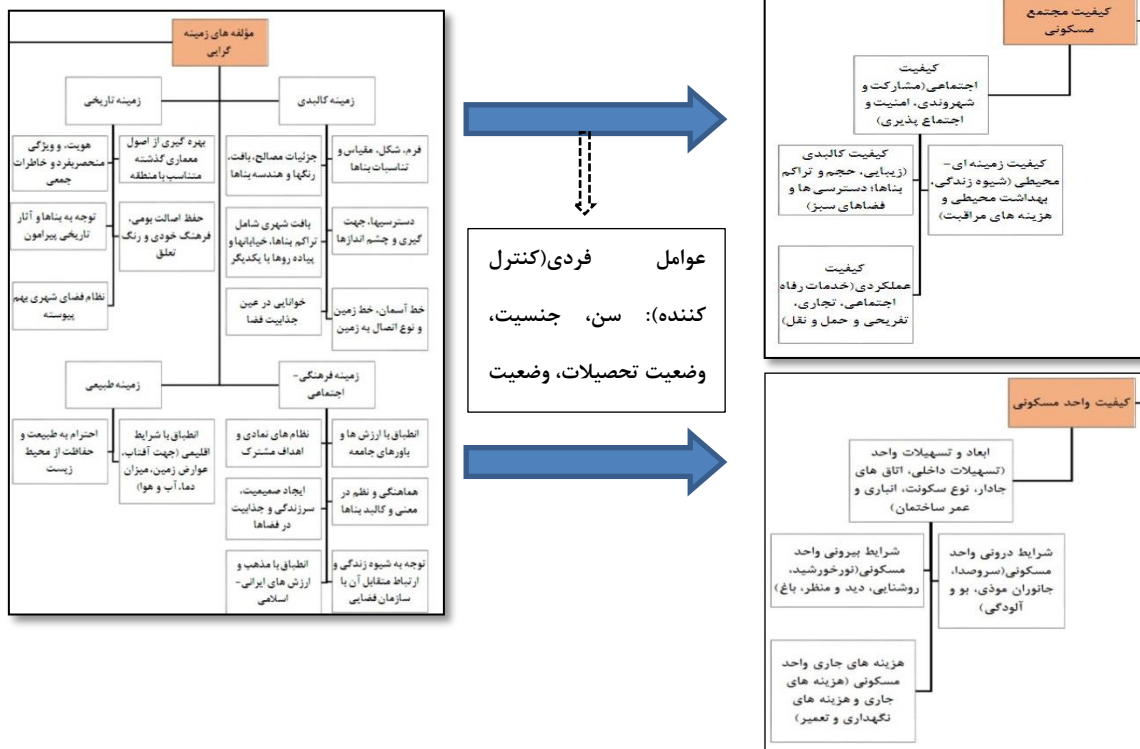
۲. مواد و روش بررسی

تحقیق حاضر به لحاظ ماهیت از نوع تحقیقات توصیفی-تحلیلی و به لحاظ زمانی از نوع تحقیقات مقطعی آینده نگر و به لحاظ هدف جزء تحقیقات کاربردی و به لحاظ فرایند جزء روش کمی محسوب می شود. ابزار گردآوری اطلاعات اولیه در مطالعه حاضر، پرسش نامه مبتنی بر ابعاد مختلف متغیرهای تحقیق (مؤلفه های زمینه گرایی و کیفیت مجتمع مسکونی) جهت ارزیابی نظرات ساکنین مجتمع های مسکونی در بافت جدید و مرکزی شهر اردبیل است که در ابتدا مطالعه و پایلوت اولیه در قالب مقیاس پنج گزینه ای لیکرت (۱- خیلی کم، ۲- کم، ۳- متوسط، ۴- زیاد و ۵-

زمینه کالبدی، زمینه اجتماعی- فرهنگی، زمینه تاریخی و زمینه طبیعی به‌عنوان متغیرهای مستقل و کیفیت مجتمع مسکونی به‌عنوان متغیر وابسته، و عوامل فردی جنسیت، مالکیت، گروه‌های سنی، وضعیت تأهل و مدت اقامت به‌عنوان عوامل کنترل‌کننده در نظر گرفته می‌شود. برای پایایی پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. برای ۲۳ سؤال پرسش‌نامه مربوط به زمینه‌گرایی و کیفیت مجتمع مسکونی، ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۸۹ استخراج شد که نشانه پایایی خیلی مناسب سؤالات پرسشنامه است. برای تجزیه و تحلیل داده‌های پرسشنامه از آزمون‌های میانگین و T تک‌نمونه‌ای و تحلیل رگرسیون چندگانه در محیط نرم‌افزار SPSS استفاده می‌شود و همچنین در انتها مدل تحلیل مسیر در سه سطح بر اساس ضرایب رگرسیون ترسیم می‌شود. در شکل (۳) مدل عملیاتی پژوهش ارائه می‌شود.

در ویشلو، (۱۳۹۴). طبق سرشماری سال ۱۳۹۵، شهر اردبیل با ۵۲۹۳۷۴ نفر جمعیت و ۱۱،۰۸۱ هکتار وسعت، دارای ۵ منطقه شهرداری است. جامعه هدف تحقیق حاضر، ساکنین مجتمع‌های مسکونی اردبیل هستند که به روش نمونه‌گیری کوکران با سطح اطمینان حدود ۶ درصد، تعداد ۲۴۰ نفر از ساکنین مجتمع‌ها انتخاب می‌شوند. برای تعیین نمونه آماری، نخست به روش خوشه‌ای با مشاهده و بررسی نگارندگان، هشت مجتمع مسکونی به نام‌های مجتمع نگین سرستون (با زمینه کالبدی)، مجتمع آبروان (باز مینه کالبدی، طبیعی و تاریخی)، مجتمع منصوریه (تاریخی و طبیعی)، مجتمع مهتاب (طبیعی)، مجتمع بهساز سبلان (کالبدی، تاریخی و فرهنگی)، مجتمع نسترن (کالبدی و محیطی)، مجتمع وصال (کالبدی و طبیعی) و مجتمع آسمان (کالبدی) با زمینه‌های مختلف ذکر شده انتخاب شدند (جدول ۲).

در پژوهش حاضر، چهار مؤلفه اصلی زمینه‌گرایی یعنی

شکل ۳. مدل عملیاتی تحقیق

منبع: نگارندگان

۳۱ سال سکونت دارند که نشان می‌دهد بیشتر پاسخگویان مدت زمان بیشتری در اردبیل زندگی می‌کنند.

۳.۲. بررسی تأثیر عوامل فردی بر زمینه‌گرایی و کیفیت سکونت در مجتمع‌های مسکونی

گروه‌های سنی: بیشترین میانگین زمینه‌گرایی مربوط به گروه سنی (۶۰-۴۶) سال و کمترین میزان مربوط به گروه سنی (۳۰-۱۸) سال است. نتایج این بررسی نشان می‌دهد که: با گذشت زمان و افزایش سن، میزان میانگین زمینه‌گرایی افزایش می‌یابد.

جنسیت: بین جنسیت و زمینه تاریخی، تفاوت معناداری وجود دارد. میانگین کیفیت واحدهای مسکونی و زمینه‌های کالبدی، تاریخی و فرهنگی و در کل زمینه‌گرایی در گروه زنان بیشتر از مردان است اما میانگین کیفیت مجتمع مسکونی و زمینه طبیعی در گروه مردان بیشتر از زنان است.

وضعیت تأهل: میانگین کیفیت سکونت و میانگین زمینه‌های طبیعی و فرهنگی و در کل زمینه‌گرایی در گروه مجرد بیشتر از گروه متأهل است، اما میانگین زمینه کالبدی و تاریخی در گروه متأهل بیشتر از مجرد است.

نمودارها نشان می‌دهد که: کمترین میزان زمینه‌گرایی و کیفیت سکونت مربوط به گروه خانه‌دار و بیشترین میزان مربوط به گروه پزشک است.

وضعیت تحصیلات: بین وضعیت تحصیلات و کیفیت سکونت و نیز بین وضعیت تحصیلات و زمینه‌گرایی تفاوت معناداری وجود دارد. نمودارها نشان می‌دهد که: کمترین میزان زمینه‌گرایی و کیفیت سکونت مربوط به گروه زیردیپلم و بیشترین میزان مربوط به گروه دکتری است. میانگین کیفیت مجتمع‌های مسکونی و کیفیت واحدهای مسکونی و زمینه‌گرایی با افزایش تحصیلات افزایش می‌یابد (یعنی رابطه خطی بین میزان مؤلفه‌ها و میزان تحصیلات برقرار است).

مدت سکونت در مجتمع‌ها: بین مدت سکونت و

۳. نتایج

۳.۱. متغیرهای جمعیت‌شناختی (داده‌های توصیفی)

نتایج به‌دست‌آمده از عوامل فردی داده‌های آماری نشان می‌دهد که از کل پاسخگویان هر منطقه (۲۴۰ نفر کل پاسخگویان و ۳۰ نفر برای هر مجتمع مسکونی یعنی در کل ۸ مجتمع مسکونی مشارکت داشتند)، ۴۷/۹ درصد گروه مرد (یعنی ۱۱۵ نفر) و ۵۱/۷ درصد گروه زن (یعنی ۱۲۴ نفر) مشارکت داشتند که از میان آن‌ها ۲۲/۹ درصد مجرد و ۷۷/۱ درصد متأهل هستند. ۳۱/۷ درصد در گروه سنی (۳۰-۱۸)، ۴۱/۷ درصد در گروه سنی (۴۵-۳۱)، ۱۷/۹ درصد در گروه سنی (۶۰-۴۶) و ۸/۸ درصد در گروه سنی بالای ۶۱ سال هستند و از بین پاسخگویان، ۲۵ درصد در گروه شغلی خانه‌دار، ۱۴/۶ درصد گروه دانشجوی و ۳۰ درصد شغل آزاد، ۱۸/۳ درصد گروه کارمند، ۶/۷ درصد معلم و ۲/۵ درصد گروه مهندس، ۱/۷ درصد استاد دانشگاه و ۰/۸ درصد پزشک هستند که بیشترین میزان مربوط به گروه شغلی آزاد است. درباره فراوانی میزان تحصیلات شرکت‌کنندگان، ۲۱/۳ درصد در گروه زیر دیپلم، ۲۵ درصد در گروه دیپلم، ۱۴/۶ درصد در گروه فوق‌دیپلم، ۲۵ درصد در گروه لیسانس، ۷/۱ درصد در گروه فوق‌لیسانس، ۶/۳ درصد در گروه دکتری قرار دارند که بیشترین میزان مربوط به گروه تحصیلی دیپلم و لیسانس است. از نظر میزان مالکیت، ۱۷/۹ درصد در گروه رهن و اجاره و ۷۹/۲ درصد در مالکیت شخصی قرار دارند. درباره مدت سکونت ساکنین مجتمع‌ها، ۷۰/۸ درصد از پاسخگویان در گروه سالی (۱-۵ سال)، ۲۰ درصد در گروه (۶-۱۰ سال) و ۹/۲ درصد در گروه (۱۱-۲۰ سال) قرار دارند. از میان شرکت‌کنندگان ۱۶/۷ درصد افراد غیربومی هستند. از نظر مدت سکونت در شهر، ۹/۲ درصد از شرکت‌کنندگان در گروه (۱-۵ سال)، ۹/۶ درصد در گروه (۶-۱۰ سال)، ۱۵/۴ درصد در گروه (۱۱-۲۰ سال)، ۲۰ درصد در گروه (۲۱-۳۰ سال) و ۴۵ درصد در گروه بالای

۳.۳.۱. سنجش میزان کیفیت مجتمع‌های مسکونی اردبیل
جدول میانگین مربوط به ابعاد کیفیت مجتمع‌های مسکونی نشان می‌دهد که ۳/۱ درصد مربوط به کیفیت کالبدی، ۳/۳۲ درصد مربوط به کیفیت عملکردی، ۳/۵۹ درصد مربوط به کیفیت اجتماعی و ۳/۲۲ درصد مربوط به کیفیت زمینه‌ای و در کل ۳/۳۰ درصد مربوط به کیفیت مجتمع‌های مسکونی است. بررسی میانگین‌ها نشان می‌دهد که بیشترین میزان میانگین مربوط به کیفیت اجتماعی، و کمترین میزان میانگین مربوط به کیفیت کالبدی است (شکل ۴).

۳.۳.۲. سنجش میزان کیفیت واحدهای مسکونی اردبیل
جدول میانگین مربوط به ابعاد کیفیت واحدهای مسکونی نشان می‌دهد که ۳/۳۷ درصد مربوط به تسهیلات واحد مسکونی، ۳/۴۵ درصد مربوط به شرایط بیرونی واحد مسکونی، ۳/۲۶ درصد مربوط به شرایط درونی واحد مسکونی و ۳/۲۳ درصد مربوط به هزینه‌های جاری واحد مسکونی و در کل ۳/۳۲ درصد مربوط به کیفیت واحدهای مسکونی است. بررسی میانگین‌ها نشان می‌دهد که بیشترین میزان میانگین مربوط به شرایط بیرونی واحدهای مسکونی، و کمترین میزان میانگین مربوط به هزینه‌های جاری واحد مسکونی است (شکل ۵).

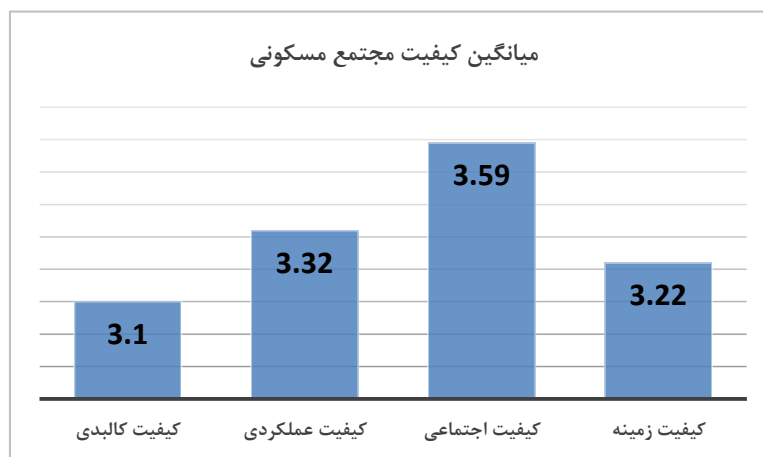
زمینه‌گرایی و نیز بین مدت سکونت و کیفیت سکونت تفاوت معناداری وجود دارد. رابطه خطی بین مدت سکونت و کیفیت سکونت و نیز بین مدت سکونت و زمینه‌گرایی برقرار است یعنی با افزایش مدت سکونت میزان کیفیت سکونت و زمینه‌گرایی افزایش می‌یابد.

مدت سکونت در شهر اردبیل: بیشترین میزان کیفیت سکونت و بیشترین میزان میانگین زمینه کالبدی، زمینه فرهنگی، زمینه طبیعی و در کل زمینه‌گرایی در ساکنین شهر اردبیل با زمان (۱-۵) سال، اما بیشترین میزان زمینه تاریخی در ساکنین شهر با مدت زمان بالای ۳۰ سال است. با افزایش مدت سکونت در شهر، میانگین زمینه تاریخی افزایش می‌یابد.

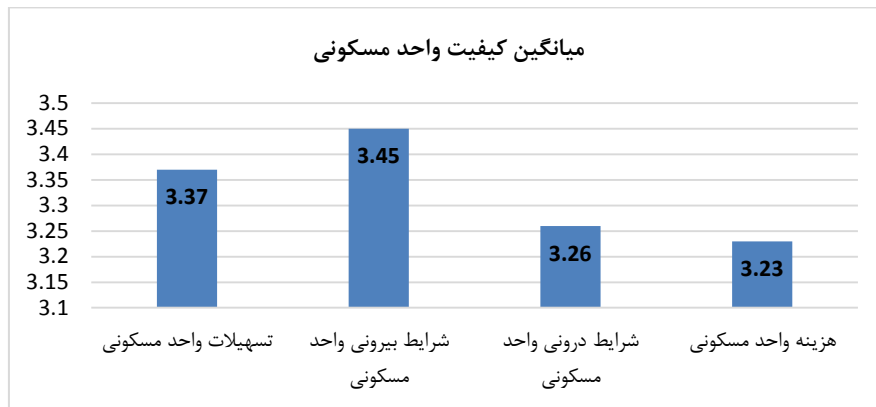
۳.۳. بررسی میزان کیفیت سکونت در مجتمع‌های مسکونی اردبیل

برای سنجش میزان کیفیت سکونت دو نوع کیفیت بررسی شده است:

۱. کیفیت در مجتمع‌های مسکونی: که خود شامل چهار بعد کیفیت کالبدی، کیفیت عملکردی، کیفیت اجتماعی و کیفیت محیطی - زمینه‌ای است.
۲. کیفیت در واحدهای مسکونی: شامل چهار بعد؛ ابعاد و تسهیلات واحد مسکونی، شرایط درونی واحد مسکونی، شرایط بیرونی واحد مسکونی و هزینه‌های جاری واحد مسکونی است.

شکل ۴. نمودار میانگین کیفیت مجتمع مسکونی در اردبیل

شکل ۵. نمودار میانگین کیفیت واحدهای مجتمع مسکونی در اردبیل

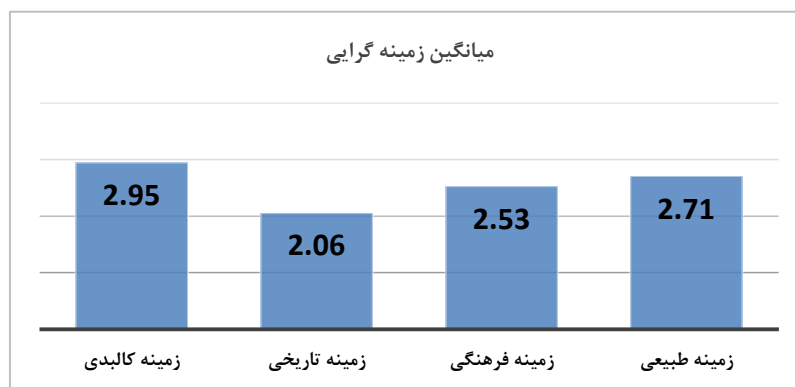
زمینه گرای کمیتر از حد متوسط قرار دارد.

۳.۴. ۱. بررسی میزان زمینه گرای کالبدی به تفکیک ابعاد

جدول میانگین مربوط به ابعاد زمینه کالبدی نشان می دهد که میزان $2/60$ میانگین مربوط به زمینه کالبدی فرم، $2/73$ میانگین مربوط به زمینه کالبدی مصالح، $2/84$ میانگین مربوط به زمینه کالبدی دسترسی و $2/82$ میانگین مربوط به زمینه کالبدی بافت شهری، $2/83$ میانگین مربوط به زمینه کالبدی خط آسمان، $3/88$ میانگین مربوط به زمینه کالبدی خوانایی و در کل $2/95$ میانگین مربوط به زمینه گرای کالبدی است. بررسی میانگین ها نشان می دهد که بیشترین میزان میانگین مربوط به زمینه کالبدی خوانایی، و کمترین میزان میانگین مربوط به زمینه کالبدی فرم است.

۳.۴. ۲. سنجش میزان زمینه گرای در مجتمع های مسکونی اردبیل

برای سنجش میزان زمینه گرای چهار مؤلفه زمینه کالبدی، زمینه تاریخی، زمینه فرهنگی و زمینه طبیعی بررسی شده است. جدول میانگین مربوط به ابعاد زمینه گرای نشان می دهد که $2/95$ میانگین مربوط به زمینه کالبدی، $2/06$ میانگین مربوط به زمینه تاریخی، $2/53$ میانگین مربوط به زمینه فرهنگی و $2/71$ میانگین مربوط به زمینه طبیعی است. بررسی کل $2/56$ میانگین مربوط به زمینه گرای است. بررسی میانگین ها طبق شکل (۳) نشان می دهد که بیشترین میزان میانگین مربوط به زمینه کالبدی، و کمترین میزان میانگین مربوط به زمینه تاریخی است (به ترتیب زمینه کالبدی < زمینه طبیعی < زمینه فرهنگی < زمینه تاریخی). بررسی میانگین ها از نظر پاسخگویان حاکی از آن است که

شکل ۶. نمودار میانگین زمینه گرای مجتمع مسکونی در اردبیل

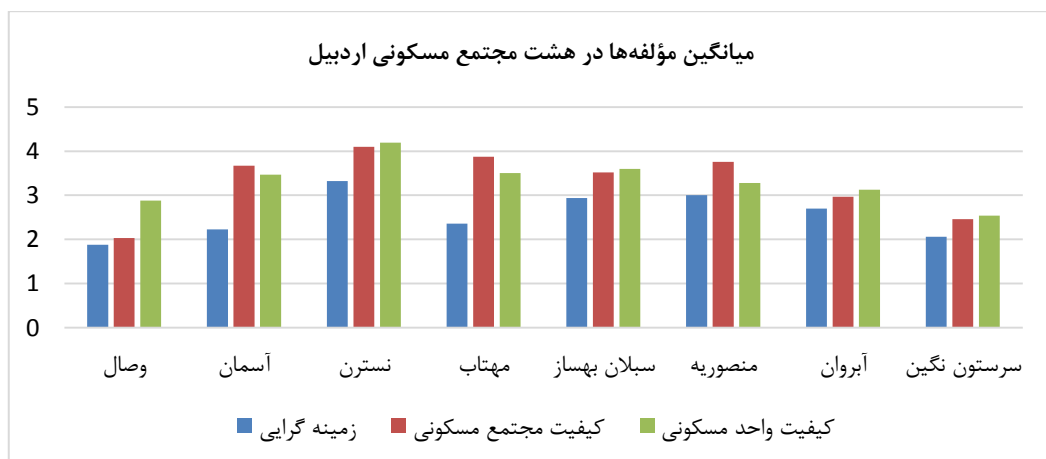
بررسی میانگین‌ها نشان می‌دهد که بیشترین میزان میانگین مربوط به زمینه فرهنگی هماهنگی، و کمترین میزان میانگین مربوط به زمینه فرهنگی نماد است.

۳.۴.۴. بررسی میزان زمینه‌گرایی طبیعی به تفکیک ابعاد
جدول میانگین مربوط به ابعاد زمینه طبیعی نشان می‌دهد که میزان $3/08$ میانگین مربوط به زمینه طبیعی انطباق با شرایط اقلیمی، $2/36$ میانگین مربوط به زمینه طبیعی احترام به طبیعت و محیط‌زیست، و در کل $2/71$ میانگین مربوط به زمینه‌گرایی طبیعی است. بررسی میانگین‌ها نشان می‌دهد که بیشترین میزان میانگین مربوط به زمینه طبیعی انطباق با شرایط اقلیمی، و کمترین میزان میانگین مربوط به زمینه طبیعی احترام به طبیعت و محیط‌زیست است.

۳.۵. سنجش میزان کیفیت سکونت و زمینه‌گرایی مجتمع‌های مسکونی اردبیل به تفکیک مجتمع‌ها
نمودار میله‌ای میانگین‌ها نشان می‌دهد که کمترین میانگین کیفیت سکونت و نیز کیفیت مجتمع‌های مسکونی مربوط به مجتمع وصال و کمترین میانگین کیفیت واحدهای مسکونی مربوط به مجتمع سرستون نگیان است. بیشترین میانگین کیفیت سکونت، کیفیت مجتمع‌های مسکونی و کیفیت واحدهای مسکونی مربوط به مجتمع نسترن است.

۳.۴.۲. بررسی میزان زمینه‌گرایی تاریخی به تفکیک ابعاد
جدول میانگین مربوط به ابعاد زمینه تاریخی نشان می‌دهد که $1/95$ میانگین مربوط به زمینه تاریخی اصالت بومی، $2/2$ میانگین مربوط به زمینه تاریخی هویت و خاطرات جمعی، $1/75$ میانگین مربوط به زمینه تاریخی اصول گذشته و $1/53$ میانگین مربوط به زمینه تاریخی بناهای تاریخی، $2/87$ میانگین مربوط به زمینه تاریخی پیوستگی فضای شهری و در کل $2/06$ میانگین مربوط به زمینه‌گرایی تاریخی است. بررسی میانگین‌ها نشان می‌دهد که بیشترین میزان میانگین مربوط به زمینه تاریخی پیوستگی فضای شهری، و کمترین میزان میانگین مربوط به زمینه تاریخی بناهای تاریخی است.

۳.۴.۳. بررسی میزان زمینه‌گرایی فرهنگی - اجتماعی به تفکیک ابعاد
جدول میانگین مربوط به ابعاد زمینه فرهنگی - اجتماعی نشان می‌دهد که میزان $2/40$ میانگین مربوط به زمینه فرهنگی ارزش جامعه، $1/41$ میانگین مربوط به زمینه فرهنگی نماد، $2/97$ میانگین مربوط به زمینه فرهنگی شیوه زندگی و $2/55$ میانگین مربوط به زمینه فرهنگی مذهب، $2/78$ م میانگین مربوط به زمینه فرهنگی صمیمیت، $3/03$ میانگین مربوط به زمینه فرهنگی هماهنگی و در کل $2/53$ میانگین مربوط به زمینه‌گرایی فرهنگی - اجتماعی است.

شکل ۷. نمودار میانگین مؤلفه‌ها در هشت مجتمع مسکونی اردبیل

است که بیشترین ضریب مربوط به همبستگی زمینه کالبدی و زمینه فرهنگی است. همچنین بین کیفیت سکونت و زمینه کالبدی با ضریب ۰/۳۹۹، بین کیفیت سکونت و زمینه تاریخی با ضریب ۰/۰۶۵، بین کیفیت سکونت و زمینه فرهنگی با ضریب ۰/۲۳۵، بین کیفیت سکونت و زمینه طبیعی با ضریب ۰/۱۳۲ همبستگی برقرار است که بیشترین ضریب مربوط به همبستگی کیفیت سکونت و زمینه کالبدی است.

بررسی جدول همبستگی پیرسون برای مجتمع منصوریه نشان می‌دهد که بین زمینه کالبدی و زمینه تاریخی با ضریب ۰/۳۴۵، بین زمینه کالبدی و زمینه فرهنگی با ضریب ۰/۳۶۹، بین زمینه کالبدی و زمینه طبیعی با ضریب ۰/۳۲۹، بین زمینه تاریخی و زمینه فرهنگی با ضریب ۰/۶۹۱، بین زمینه طبیعی و زمینه کالبدی با ضریب ۰/۵۴۷، بین زمینه طبیعی و زمینه فرهنگی با ضریب ۰/۳۱۹ همبستگی برقرار است، که بیشترین ضریب مربوط به همبستگی زمینه فرهنگی و زمینه تاریخی است. همچنین بین کیفیت سکونت و زمینه کالبدی با ضریب ۰/۳۹۳، بین کیفیت سکونت و زمینه تاریخی با ضریب ۰/۶۱۷، بین کیفیت سکونت و زمینه فرهنگی با ضریب ۰/۳۸۷، بین کیفیت سکونت و زمینه طبیعی با ضریب ۰/۵۷۵ همبستگی برقرار است که بیشترین ضریب مربوط به همبستگی کیفیت سکونت و زمینه تاریخی سپس همبستگی کیفیت سکونت و زمینه طبیعی است.

۷.۳. بررسی میزان اثرگذاری زمینه‌گرایی بر کیفیت سکونت مجتمع‌های مسکونی با استفاده از آزمون رگرسیون

بررسی جدول رگرسیون نشان می‌دهد که بین مؤلفه‌های زمینه‌گرایی و کیفیت سکونت ارتباط خطی برقرار است به جز زمینه تاریخی. بنابراین با توجه به اینکه رابطه معناداری بین کیفیت سکونت و زمینه تاریخی وجود ندارد ($\text{sig} > 0/05$) لذا در رابطه خطی مؤلفه زمینه تاریخی حذف

همچنین نمودار میله‌ای میانگین‌ها نشان می‌دهد که کمترین میانگین زمینه کالبدی، زمینه فرهنگی، زمینه طبیعی و در کل زمینه‌گرایی مربوط به مجتمع وصال و کمترین میانگین زمینه تاریخی مربوط به مجتمع آسمان است. بیشترین میانگین زمینه کالبدی، زمینه فرهنگی، زمینه طبیعی و در کل زمینه‌گرایی مربوط به مجتمع نسترن و بیشترین میانگین زمینه تاریخی مربوط به مجتمع منصوریه است (شکل ۷).

۶.۳. بررسی ضرایب همبستگی بین زمینه‌گرایی و کیفیت سکونت در مجتمع‌های مسکونی اردبیل

بررسی جدول همبستگی پیرسون برای مجتمع‌های اردبیل نشان می‌دهد که بین زمینه کالبدی و زمینه تاریخی با ضریب ۰/۵۰۲، بین زمینه کالبدی و زمینه فرهنگی با ضریب ۰/۴۷۲، بین زمینه کالبدی و زمینه طبیعی با ضریب ۰/۴۷۸، بین زمینه تاریخی و زمینه فرهنگی با ضریب ۰/۶۱۰، بین زمینه تاریخی و طبیعی با ضریب ۰/۴۳۶، بین زمینه فرهنگی و زمینه طبیعی با ضریب ۰/۵۱۰، همبستگی برقرار است، همچنین بین کیفیت سکونت و زمینه کالبدی با ضریب ۰/۴۸۳، بین کیفیت سکونت و زمینه تاریخی با ضریب ۰/۳۱۴، بین کیفیت سکونت و زمینه فرهنگی با ضریب ۰/۴۶۶، بین کیفیت سکونت و زمینه طبیعی با ضریب ۰/۵۷۸ همبستگی برقرار است که بیشترین ضریب مربوط به همبستگی کیفیت سکونت و زمینه طبیعی، و کمترین ضریب مربوط به همبستگی کیفیت سکونت و زمینه تاریخی است.

بررسی جدول همبستگی پیرسون برای مجتمع نسترن نشان می‌دهد که بین زمینه کالبدی و زمینه تاریخی با ضریب ۰/۲۴۱، بین زمینه کالبدی و زمینه فرهنگی با ضریب ۰/۵۸۹، بین زمینه کالبدی و زمینه طبیعی با ضریب ۰/۱۱۷، بین زمینه تاریخی و زمینه فرهنگی با ضریب ۰/۳۵۰، بین زمینه طبیعی و زمینه تاریخی با ضریب ۰/۰۲۲-، بین زمینه طبیعی و زمینه فرهنگی با ضریب ۰/۴۱۷ همبستگی برقرار

است. رابطه خطی (2) برقرار است (کیفیت مجتمع مسکونی = y و مؤلفه‌های زمینه‌گرایی = x):

$$y = 0.741 + 0.230x_1 + 0.203x_2 + 0.293x_3 \quad (2)$$

بررسی جدول رگرسیون نشان می‌دهد که بین مؤلفه‌های زمینه‌گرایی و کیفیت واحدهای مسکونی ارتباط خطی برقرار است به جز زمینه تاریخی. با توجه به ضرایب بتا بیشترین میزان تأثیرگذاری بر کیفیت سکونت شامل زمینه طبیعی به اندازه ۰/۳۶۹ و کمترین مربوط به زمینه فرهنگی با ضریب ۰/۱۱۷ است. رابطه خطی (۳) برقرار است (کیفیت واحدهای مسکونی = y و مؤلفه‌های زمینه‌گرایی = x):

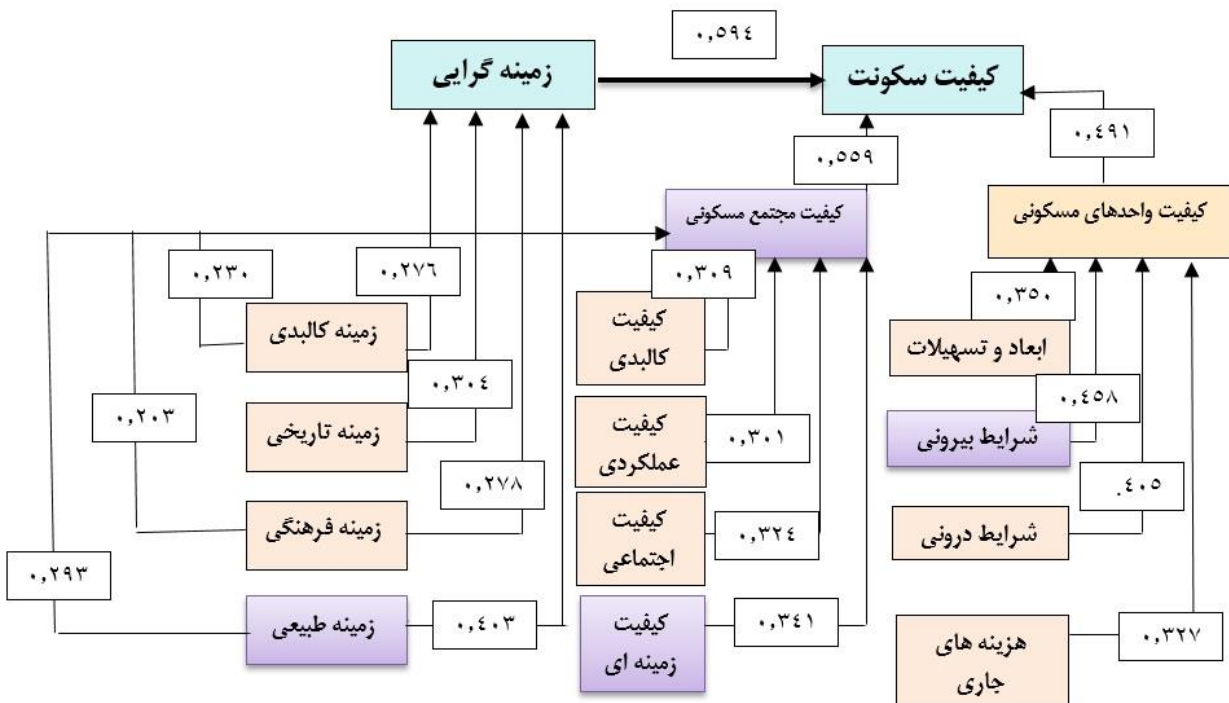
$$y = 1.6184 + 0.151x_1 + 0.117x_2 + 0.369x_3 \quad (3)$$

حال برای جمع‌بندی در شکل (۸) مدل تحلیل مسیر برای اثرگذاری زمینه‌گرایی بر کیفیت سکونت ارائه می‌شود.

شد. با توجه به ضرایب بتا بیشترین میزان تأثیرگذاری بر کیفیت سکونت شامل زمینه طبیعی به اندازه ۰/۳۷۰ و کمترین مربوط به زمینه فرهنگی با ضریب ۰/۱۸۵ است، بنابراین رابطه خطی (۱) برقرار است (کیفیت سکونت = y و مؤلفه‌های زمینه‌گرایی = x):

$$y = 1.194 + 0.219x_1 + 0.185x_2 + 0.370x_3 \quad (1)$$

بررسی جدول رگرسیون نشان می‌دهد که بین مؤلفه‌های زمینه‌گرایی و کیفیت مجتمع مسکونی ارتباط خطی برقرار است به جز زمینه تاریخی. بنابراین با توجه به اینکه رابطه معناداری بین کیفیت سکونت و زمینه تاریخی وجود ندارد ($sig > 0.05$) لذا در رابطه خطی مؤلفه زمینه تاریخی حذف شد. با توجه به ضرایب بتا بیشترین میزان تأثیرگذاری بر کیفیت سکونت شامل زمینه طبیعی به اندازه ۰/۲۹۳ و کمترین مربوط به زمینه فرهنگی با ضریب ۰/۲۰۳

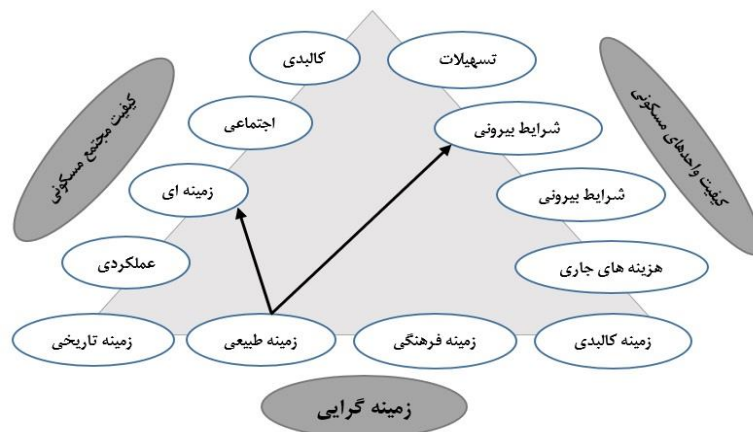

شکل ۸. نمودار تحلیل مسیر اثرگذاری زمینه‌گرایی بر کیفیت سکونت مجتمع‌های مسکونی اردبیل در سه سطح

۴. بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف شناسایی مؤلفه های زمینه گرایي مؤثر بر کیفیت مجتمع های مسکونی شهر اردبیل انجام شد. در بررسی زمینه گرایي، چهار مؤلفه کالبدی، تاریخی، فرهنگی- اجتماعی و طبیعی در هشت مجتمع اردبیل با زمینه های متفاوت بررسی شد. درباره تأثیر عوامل فردی بر کیفیت سکونت از طریق زمینه گرایي نتایج نشان داد که با گذشت زمان و افزایش سن، میزان میانگین زمینه گرایي افزایش می یابد. همچنین رابطه خطی بین میزان مؤلفه ها و میزان تحصیلات برقرار است و با افزایش مدت سکونت در مجتمع، میزان کیفیت سکونت و زمینه گرایي افزایش می یابد. همچنین با افزایش مدت سکونت در شهر، میانگین زمینه تاریخی افزایش می یابد. نتایج یافته ها نشان داد که زمینه گرایي باعث ارتقاء کیفیت سکونت در مجتمع های مسکونی اردبیل می شود. ارتباط خطی بین مؤلفه های زمینه گرایي و کیفیت سکونت مجتمع ها برقرار است. بدین معنی که با افزایش میزان زمینه گرایي، میزان کیفیت سکونت به جز زمینه تاریخی افزایش می یابد و بنابراین فرضیه اصلی تحقیق اثبات می شود. در میان هشت مجتمع بیشترین میانگین کیفیت سکونت و نیز زمینه گرایي در مجتمع نسترن برقرار است و نیز کمترین میزان کیفیت سکونت و زمینه گرایي در مجتمع وصال داراست.

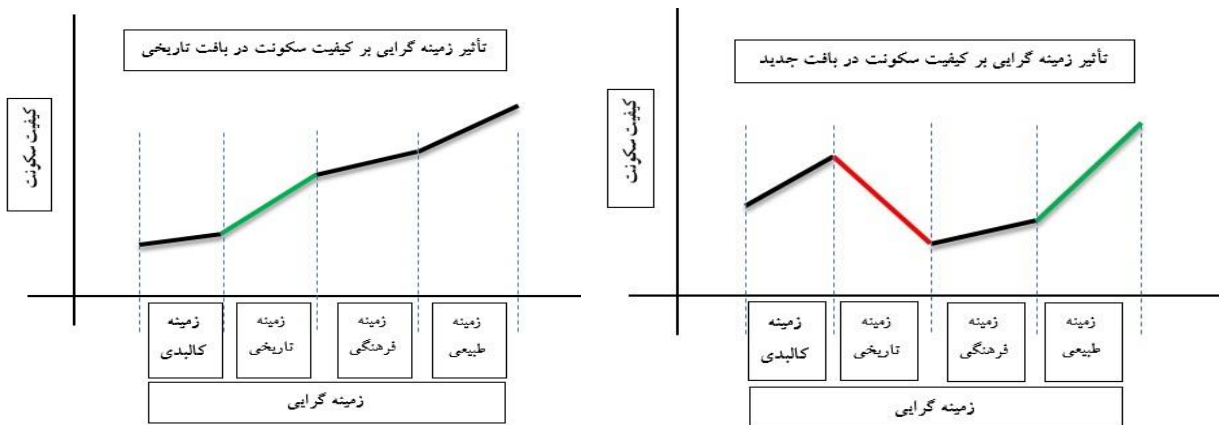
بررسی نتایج یافته ها نشان داد که کیفیت مجتمع های مسکونی اردبیل در محدوده متوسط به بالاست که کیفیت اجتماعی حائز بیشترین امتیاز از نظر ساکنین است و کمترین امتیاز مربوط به کیفیت کالبدی است. همان طور که انتظار می رفت محوطه مجتمع های مسکونی از نظر مشارکت، اجتماع پذیری و امنیت عامل مؤثری بر افزایش کیفیت اجتماعی مجتمع ها است. اما متأسفانه از نظر زیبایی، تراکم و حجم بناها، دسترسی ها و فضای سبز فاقد کیفیت کالبدی از نظر ساکنان است. همچنین بیشترین میزان میانگین کیفیت واحدهای مسکونی مربوط به شرایط بیرونی واحدهاست تا شرایط درونی واحدها همچون نور، روشنایی، دید و منظر. از طرفی از نظر تأثیرگذاری، مؤلفه کیفیت زمینه ای بیشترین تأثیر را بر کیفیت مجتمع های مسکونی دارد و مؤلفه شرایط بیرونی واحدها بیشترین اثرگذاری را بر کیفیت واحدهای مسکونی اردبیل داراست. بنابراین فرضیه فرعی نخست تحقیق هم اثبات می شود. از بین مؤلفه های زمینه گرایي، زمینه طبیعی (به ویژه بعد احترام به طبیعت و محیط زیست) بیشترین اثرگذاری را بر کیفیت سکونت یعنی هم کیفیت مجتمع های مسکونی و هم کیفیت واحدهای مسکونی اردبیل دارد، یعنی فرضیه فرعی دوم تحقیق اثبات می شود (شکل ۹).

شکل ۹. نمودار اثرگذاری مؤلفه های زمینه گرایي بر مؤلفه های کیفیت واحدها و مجتمع های مسکونی

انتخابی، در مجتمع نسترن بیشترین ضریب مربوط به همبستگی بین کیفیت سکونت و زمینه کالبدی، اما در مجتمع منصوریه که در بافت مرکزی- تاریخی شهر قرار دارد، بیشترین ضریب مربوط به همبستگی کیفیت سکونت و زمینه تاریخی است. بنابراین برای ارتقاء کیفیت سکونت در مجتمع‌های مسکونی لازم است برنامه‌ریزان و طراحان معماری و شهری علاوه بر توجه به کیفیت زمینه‌ای مجتمع‌ها (شامل بهداشت محیطی، هزینه نگهداری و شیوه زندگی) و نیز شرایط بیرونی واحدهای مسکونی (همچون نور و روشنایی، دید و منظر، فضای سبز) به‌ویژه به زمینه طبیعی شامل احترام به طبیعت و حفاظت از محیط‌زیست توجه و تأکید بیشتری داشته باشند (شکل ۱۰).

نتایج یافته‌ها نشان داد، بیشترین میزان میانگین زمینه‌گرایی مربوط به زمینه کالبدی، و کمترین میزان میانگین مربوط به زمینه تاریخی است. دربارهٔ زمینه تاریخی که حاوی کمترین امتیاز از نظر ساکنین در مجتمع‌های بررسی شده است، کمترین بعد مورد نظر از جهت ارتباط با بناهای تاریخی است که امروزه در طراحی مجتمع‌های مسکونی، بناها و آثار تاریخی پیرامون چندان مورد توجه قرار نمی‌گیرد و همین مسئله دلیلی است بر اینکه بعد نماد از زمینه فرهنگی نیز از نظر ساکنان حائز کمترین امتیاز شده است. از طرفی نتایج آزمون همبستگی پیرسون نشان داد که در هر هشت مجتمع، بیشترین ضریب همبستگی مربوط به کیفیت سکونت و زمینه طبیعی است در میان مجتمع‌های

شکل ۱۰. مدل نهایی تأثیر زمینه گرایی بر کیفیت سکونت در بافت تاریخی و بافت جدید مجتمع‌های مسکونی

یادداشت‌ها

1. Charles Willard Moore
2. Le Corbusier
3. Louis Kahn
4. Capon
5. Antoniades
6. Erskine

7. Clough Williams- Ellis
8. Thomas and Garnham
9. Pablo Bonto
10. Wetzel

منابع

ایمانی، ا. ۱۳۹۴. بررسی رویکردهای مختلف سازگاری با زمینه جهت تقویت جایگاه زمینه گرایی در فرآیند برنامه‌دهی معماری. نشریه علمی پژوهشی انجمن علمی معماری و شهرسازی ایران، ۶(۱۰): ۲۹-۴۴.

- براتی، ن. و کاکاوند، ا. ۱۳۹۲. ارزیابی تطبیقی کیفیت محیط سکونت شهری با تأکید بر تصویر ذهنی شهروندان (مطالعه موردی: شهر قزوین). نشریه معماری و شهرسازی هنرهای زیبا، ۱۸(۳): ۲۵-۳۲.
- برولین، ب. ۱۳۸۳. معماری زمینه گرا؛ سازگاری ساختمان جدید با قدیم. ترجمه راضیه رضازاده، انتشارات نشر خاک تهران.
- برولین، ب. ۱۳۸۶. معماری زمینه گرا. ترجمه راضیه رضازاده، انتشارات نشر خاک، تهران.
- بهرام پور، ع. و مدیری، آ. ۱۳۹۴. مطالعه رابطه میان رضایتمندی ساکنان از محیط زندگی و میزان حس تعلق آن‌ها در مجتمع‌های مسکونی بلند مرتبه شهرک کوثر تهران. نشریه هنرهای زیبا، ۲۰(۳): ۸۵-۹۴.
- بهمنی، ا.، گودرزی سروش، م. و زارعی، م. ۱۳۹۵. بررسی شناخت عوامل زمینه گرا در کالبد خانه‌ها و بافت کهن سنندج (با نگاهی به ویژگی‌های عمارت وکیل الملک)، مطالعات شهر ایرانی اسلامی، ۷(۲۶): ۵۵-۶۹.
- تولایی، ن. ۱۳۸۰. زمینه گرایی در شهرسازی. نشریه هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، ۱۰: ۳۴-۴۳.
- جعفری مهرآبادی، م.، شکرگزار، ا. و الله یاری اصلی ارد، ش. ۱۳۹۶. سنجش کیفیت محیط سکونتی محلات شهری (مطالعه موردی: محلات خرمشهر و ضیابری شهر رشت)، پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری، ۵(۱): ۱۰۵-۱۲۵.
- ذبیحی، ح.، حبیب، ف. و رهبری منش، ک. ۱۳۹۰. رابطه بین میزان رضایت از مجتمع‌های مسکونی و تأثیر مجتمع‌های مسکونی بر روابط انسان (مطالعه موردی: چند مجتمع مسکونی در تهران). فصلنامه هویت شهر، ۵(۸): ۱۰۳-۱۱۸.
- شریفیان، م. و جهانیان، پ. ۱۳۹۲. بررسی ضرورت توجه به مؤلفه فرهنگی در طراحی معماری زمینه گرا بر مبنای رویکرد انسان‌شناسی آموس راپاپورت، کنفرانس ملی معماری و شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد قزوین.
- ظهوری قره درویشلو، ر. ۱۳۹۴. زمینه‌های اقتصادی پایداری معماری بومی ایران با مطالعه موردی خانه‌های تاریخی اردبیل، مجله پژوهش هنر، ۹: ۷۳-۷۸.
- عباس زاده، ش.، گوهری، ف. و اباصلت عسکری، ر. ۱۳۹۵. بررسی تأثیر عوامل کیفیت محیطی بر رضایتمندی ساکنان در مجتمع‌های مسکونی در مشهد، پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری، ۴(۴): ۶۵۳-۶۷۱.
- قنبری، ن. و یگانه، م. ۱۳۹۶. اصول طراحی بناهای فرهنگی با رویکرد زمینه گرایی در معماری معاصر ایران، مجله مطالعات جغرافیا، عمران و مدیریت شهری، ۳(۱): ۳۹-۵۷.
- گنجی خیبری، ا.، دیبا، د. و شاه‌چراغی، آ. ۱۳۹۴. تبعیت فرم از داده‌ها: معماری زمینه گرا در عصر دیجیتال، نشریه علمی - پژوهشی انجمن علمی معماری و شهرسازی ایران، ۱۰(۱): ۶۳-۸۲.
- ماجدی، ح.، زرآبادی، س. و سادات، ز. ۱۳۸۹. شهر نشان‌دار به مثابه شهر زمینه گرا، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، ۳(۳): ۱-۲۱.
- نائینی، ع.، شهبازی، م. و دیماری، ن. ۱۳۹۳. احیای روش‌های بومی روستاها در طراحی مسکن معاصر نمونه موردی روستای ورکانه همدان. کنفرانس بین‌المللی روش‌های نوین طراحی و ساخت در معماری زمینه گرا، تبریز، دپارتمان معماری و شهرسازی انستیتو مقوم سازی لرزه‌ای ایران.
- نسبیت، ک. ۱۳۸۶. نظریه‌های پسا مدرن در معماری، ترجمه و تدوین محمدرضا شیرازی، انتشارات نی، تهران.

یعقوبلو، ز. و البرزی، ف. ۲۰۱۵. رویکردهای طراحی مسکن زمینه‌گرا با هدف ارتقای کیفیت محیط انسان‌ساخت و هویت مکان. کنفرانس بین‌المللی تحقیقات علوم و تکنولوژی کوالامپور، مالزی.

Aminzadeh, B. 2008. Site topics, design concepts, historical records and strategies (Eds: Carroll G., Browne and Andrea Kahn), Tehran University Press, Tehran.

Abedi, S. and Irvani, H. 2015. Analysis of the Contextual Architecture and its Effect on the Structure of the Residential places in Dardasht Neighborhood of Isfahan. *Journal of Natural and Social Sciences* 4(3): 158-168.

Altman, M., Crabtree, J., Donakowski, D. and Maynard, M. (Panelists). 2007. Data Preservation Alliance for the Social Sciences: A Model for Collaboration. Session at DigCCurr 2007: An International Symposium in Digital Curation, Chapel Hill, NC. http://ils.unc.edu/digccurr2007/papers/altmanEtal_paper_9-1.pdf.

Amerigo, M. 2002. A psychological approach to the study of residential satisfaction. In: Aragonés, J.I., Francescato, G., Garling, T. (Eds), *Residential Environments. Choice satisfaction and behavior*. Bergin & Garvey, Westport, CT, 81-100.

Bonaiuto, M., Fornara, F. and Bonnes, M. 2003. Indexes of perceived residential environment quality and neighborhood attachment in urban environments: a confirmation study on the city of Rome, *Landscape and Urban Planning* 65: 41-52.

Bonaiuto, M., Fornara, F. and Bonnes, M. 2006. Perceived Residential Environment Quality In middle- And low-Extension Italian Cities. *Revue Européenne de Psychologie Appliquée/European Review of Applied Psychology* 56: 23-34.

Cullen, G. 1961. *Townscape*. London: Architectural Press. has been cited by the following article: TITLE: Walking in the City of Signs: Tracking Pedestrians in Glasgow.

Çizgen, G. 2012. Rethinking the Role of Context and Contextualism in Architecture and Design, Thesis (M.S.), Eastern Mediterranean University, Institute of Graduate Studies and Research, Dept. of Architecture, Famagusta: North Cyprus.

Campbell, A., Converse, P.E. and Rodgers, W.L. 1976. *the Quality of American Life*. Russell Sage.

Canter, D. 1983. The purposive evaluation of places: a facet approach. *Environ. Behav* 15: 659-698.

Cao, X. J. and Wang, D. 2016. Environmental Correlates of Residential Satisfaction: An Exploration of Mismatched Neighborhood Characteristics In The Twin Cities, *Landscape and Urban Planning* 150: 26-35.

Diaz Lozano Patino, E. and Siegel, J.A. 2018. Indoor environmental quality in social housing: A literature review. *Build. Environ* 131: 231-241.

Doulati, A. 2017. Application of context-oriented Architecture in designing residential and tourist complexes (Case study: Ali Sadr cave located in Hamedan, Iran). *Journal of Engineering and applied science*, 12(10): 2741-2746.

Darbandi, M., Ahmadi, M., Alidoost Masuleh, S. and Rahimi Etahani, S. (2014). Improving the performance of contextualism architectural elements in Guilan architecture and its recreation in contemporary structures using nanotechnology. *International Conference on Modern Methods Design and construction in contextual architecture*, Department of Architecture and Urbanism of Iran Institute of Seismic Rehabilitation, Tabriz.

Faraji Asl, M. 2014. Contextual architecture of urbanism in Tabriz City. *International Conference on Modern Methods of Design and Construction in Contextualism Architecture*, Department of Architecture and Urban Planning, Seismicity Resistant Institute of Iran, Tabriz.

Hubbard, P. 1996. Urban design and city regeneration: Social representations of entrepreneurial landscapes. *Urban Stud* 33: 1441-1661.

Jiboye, A. D. 2009. The challenges of sustainable housing and urban development in Nigeria. *Journal of Environmental Research and Policies* 4(3): 23-28.

Krūmiņš, J., Sechi, G. and Bērziņš, M. 2018. Residential satisfaction and mobility behavior among the young: insights from the post-Soviet city of Riga, *Residential satisfaction and mobility behavior among the young*, 1-14.

- Liu, X. 2008. Theories of Modern Architecture; China Architecture & Building Press: Beijing, China; 41.
- Lin, S. and Li, Z. 2017. Residential Satisfaction of Migrants in Wenzhou, an „Ordinary City“of China. *Habitat International* 66: 76–85.
- Mahlbani, G. 2010. Sustainable architecture and its criticism in the environment", Tehran, Iran *Journal of Architecture and Urban Planning*, No. 1.
- Mohit, M. and Azim, M. 2013. Assessment of Residential Satisfaction with Public Housing in Hulhumale', Maldives, *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 50: pp. 756 - 770.
- Ning, Y. and Chen, J. 2016. Improving Residential Satisfaction of University Dormitories through Post-Occupancy Evaluation in China: A Socio-Technical System Approach, *Sustainability* 1050(8): 1-17.
- Pelin Sarioglu-E. G. 2015. Well-being of renters in Ankara: An empirical analysis, *Habitat International* 48: 30-37.
- Stokols, D. 1992. Establishing and maintaining health environments: toward a social ecology of health promotion. *Am. Psychology* 47: 6–22.
- Stern, R.A.M. 1983. After modernist movement. *Architect* 15: 201–205.
- Shahbazi, S. 2016. Contextualism: A Strategy for Achieving Sustainable Architecture, *European Online Journal of Natural and Social Sciences*.
- Shirazi, M. 2009. Contextualism and regionalism in architecture. *Infrastructure Engineering*.
- Schultz, N. 2015. The soul of the place to the phenomenology of architecture (Tran: M.R. Shirazi). *Rokhdad* No publication: Tehran.
- Uraz, T., Pulhan, H. and Ulucay, P., V. O.2010. Iz Birakmis Kibrisli Turkler Sempozyumu – 5: Ahmet Vural Behaeddin & Ali Atakan, dogu akdeniz universitesi yayinlari.
- Van Kamp, I., Leidelmeijer, K., Marsman, G. and Hollander, A. 2003. Urban environmental quality and human well-being towards a conceptual framework and demarcation of concepts: A literature study, *Journal of Landscape and Urban Planning* 65: 5-18.
- Venturi, R., Brown, D.S. and Izenour, S. 1972. Item Number: 2713. Cambridge, MA: MIT Press. First edition of this ground breaking work.
- Venturi, S.B. and Izenour, S.1966. A Significance for A and P Parking Lots, or Learning from Las Vegas.
- Zhang, Z. and Zhang, J. 2017. Perceived residential environment of neighborhood and subjective well-being among the elderly in China: A mediating role of sense of community, *Journal of Environmental Psychology* 51: 82-94.